

Osmangazi Belediyesi Kültür Sanat

OSMANGAZİ BELEDİYESİ'NİN ÜCRETSİZ YAYINIDIR.
SAYI : 9 | EYLÜL 2026

OSMANGAZİ'NİN
GİZLİ KALMIŞ
KÜLTÜR
VARLIKLARI

Şükrü Naili Paşa

**11 Eylül: İşgalden İstiklale
Bursa'nın Kurtuluşunda
Bir İstiklal Kahramanı:
Şükrü Naili Paşa**

1876-1936

**ERKAN
AYDIN**
OSMANGAZİ BELEDİYE BAŞKANI

İLETİŞİM

Santral Garaj Mah. Ulubatlı Hasan Blv.
No:10 16140 Osmangazi BURSA
444 16 01 | info@osmangazi.bel.tr

*Bu dergide yer alan yazı ve görsellerin
tüm hakları saklıdır. Kaynak
gösterilerek alıntı yapılabilir.*

Bursa'nın 1326 yılında fethiyle başlayan yedi asırlık serüveni, Osmanlı'nın kuruluşundan Cumhuriyet'in aydınlanmacı değerlerine uzanan, bu topraklarda şekillenen ortak bir hafızanın öyküsüdür. Bu şehir, çınar ağaçlarından külliyelerine, sokaklarından meydanlarına kadar, yüzyıllar içinde oluşmuş bir yaşam anlayışını ve şehir kültürünü bugüne taşır. Bu tarihsel birikim, zaman içinde dönüşerek Bursa'nın kimliğini belirleyen güçlü bir zemine dönüşmüştür.

Bugün bize düşen sorumluluk; yüzyıllar boyunca oluşan bu birikimi, 21. yüzyılın bilimi, sanatı ve evrensel değerleriyle birlikte düşünerek geleceğe taşımaktır. Elinizdeki bu yayın çalışmasını da bu anlayışla hazırladık. Bursa'nın kültürel hafızasında iz bırakmış değerleri, tarihi mekanları ve bu kente ruh veren isimleri yeniden gün yüzüne çıkarmak istedik.

Amacımız, geçmişten devraldığımız mirası yaşayan, üreten ve paylaşan bir kültürel zemine dönüştürmektir. Bu doğrultuda her sayımızda, şehrimizin edebi birikiminden tarihsel dokusuna, sanatsal değerlerinden yayıncılık mirasına uzanan geniş bir alanı, özenli ve nitelikli bir yaklaşımla sizlerle buluşturmayı sürdüreceğiz.

Osmangazi Belediyesi olarak, Bursa'nın fethinin 700. yılı kapsamında yürüttüğümüz çalışmalarla, kentimizin köklü geçmişini bugünün diliyle yeniden yorumlamayı önemsiyoruz. Bu sayının, kültür ve edebiyat dünyamıza değerli bir katkı sunmasını diliyorum; emeği geçen herkese teşekkür ediyorum.

Saygılarımla,

Erkan AYDIN
Osmangazi Belediye Başkanı

**ERKAN
AYDIN**
OSMANGAZI BELEDİYE BAŞKANI

11 Eylöl : İşgalden İstiklale

Binlerce yıllık tarihi geçmişe sahip olan Bursa nice kavimler, milletler, devletler görmüş, nice tarihi olaylara şahitlik etmiştir. Bursa surları adeta bu tarihi akış içinde, yolu Bursa'dan geçmiş olan her medeniyetin bıraktığı hatıralar ile meydana gelerek vücut bulmuştur. Şehrin en ince nakışları ise Osmanlı Devleti döneminde işlenerek camileri, türbeleri, hanları, hamamları ile kendine mahsus bir şehir kimliği kazanmıştır. Bursa'ya misafir olarak gelenler şehrin bu tarihi atmosferini hemen hissetmekte ve tekrar ziyaret etme hisleri içinde şehirden ayrılmaktadır. Bursa'nın bu tarihi şahitlikleri içindeki en önemli ve trajik şahitliklerinden biri ise yakın tarihimizde yaşanan Yunan işgalidir.

Birinci Dünya Savaşı ile birlikte dünya tarihinde önemli bir kırılma yaşanmış ve devletlerin kaderi yeniden şekillenmiştir. Osmanlı Devleti'nin de Birinci Dünya Savaşı neticesinde askeri ve siyasi gücü azalmış ve coğrafi yapısı değişmiştir. Anadolu'nun işgaline zemin hazırlayan süreç, Mondros Ateşkes Antlaşması ile başlamış; yüzlerce yıldır bu topraklarda yaşamakta olan Türk milleti, var olma ya da yok olma mücadelesi vereceği bir dönüm noktasına gelmiştir.

Birinci Dünya Savaşı neticesinde Osmanlı Devleti ile İtilaf Devletleri arasında 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması ile Anadolu için daha da zor günler başlamış oldu. Bu anlaşma ile Osmanlı Ordusu büyük ölçüde dağıtılmış, silahları teslim edilmiş ve ülke savunması güçsüz bırakılmış durumdaydı. Nitekim ateşkesin imzalanmasından yalnızca dört gün sonra İngiltere, zengin petrol yataklarına sahip olan Musul'u işgal etmiştir. Bunun ardından İskenderun, Samsun ve Merzifon gibi stratejik öneme sahip merkezlerde askeri ve siyasi kontrolünü artıran İngiltere, Antep, Maraş ve Urfa'nın da işgal edilmesine giden sürecin önünü açmıştır.

İngiltere'nin yaptığı gizli paylaşım anlaşmaları ile Antep, Maraş ve Urfa daha sonra Fransa'ya bırakıldı ve ardından Fransızlar Adana, Mersin ve Dörtöyl bölgesini de işgal ettiler. Antalya, Konya, Kuşadası, Fethiye ve Bodrum gibi geniş bir Güneybatı Anadolu şeridi ise İtalyanlar tarafından işgal edildi ve böylece Anadolu kuşatılmış oldu.

13 Kasım 1918 tarihinde ise İtilaf Devletleri'ne ait donanma İstanbul önlerine kadar gelerek demir attı. Bu durum, yüzlerce yıldır düşman postasının basmadığı payitaht için son derece üzücü ve sarsıcı bir durumdu.

15 Mayıs 1919 tarihinde Yunan kuvvetleri, İtilaf Devletleri'nin desteğiyle İzmir'e asker çıkardı. Bu gelişme, Yunanistan'ın savaşın son dönemlerinden itibaren savunduğu Megali İdea (Büyük Ülkü) doğrultusunda fiili bir adım atması anlamına geliyordu. Batı Anadolu'nun önemli bir bölümünü Yunanistan'a katmayı hedefleyen bu işgal, İzmir'den başlayarak Anadolu'nun iç kesimlerine doğru ilerlemenin de önünü açıyordu. İzmir'in işgali, Anadolu'nun geleceğini tehdit eden daha geniş çaplı bir işgal sürecinin habercisi niteliğindeydi.

3. Kolordunun Bursa'ya Girişi - 11 Eylül 1922

Bursa'nın İşgali

İngiltere'nin yaptığı gizli paylaşım anlaşmaları ile Antep, Maraş ve Urfa daha sonra Fransa'ya bırakıldı ve ardından Fransızlar Adana, Mersin ve Dört Yol bölgesini de işgal ettiler. Antalya, Konya, Kuşadası, Fethiye ve Bodrum gibi geniş bir Güneybatı Anadolu şeridi ise İtalyanlar tarafından işgal edildi ve böylece Anadolu kuşatılmış oldu.

13 Kasım 1918 tarihinde ise İtilaf Devletleri'ne ait donanma İstanbul önlerine kadar gelerek demir attı. Bu durum, yüzlerce yıldır düşman postasının basmadığı payitaht için son derece üzücü ve sarsıcı bir durumdu.

15 Mayıs 1919 tarihinde Yunan kuvvetleri, İtilaf Devletleri'nin desteğiyle İzmir'e asker çıkardı. Bu gelişme, Yunanistan'ın savaşın son dönemlerinden itibaren savunduğu Megali İdea (Büyük Ülkü) doğrultusunda fiili bir adım atması anlamına geliyordu. Batı Anadolu'nun önemli bir bölümünü Yunanistan'a katmayı hedefleyen bu işgal, İzmir'den başlayarak Anadolu'nun iç kesimlerine doğru ilerlemenin de önünü açıyordu. İzmir'in işgali, Anadolu'nun geleceğini tehdit eden daha geniş çaplı bir işgal sürecinin habercisi niteliğindeydi.

Bursa Valisi Hacim Muhiddin (ÇARIKLI) Bey,
56'ncı Tümen Komutanı Bekir Sami (GÜNSAV) Bey, Ethem Bey, 1920.

Bursa'nın işgal haberi 56. Tümen kumandanı Albay Bekir Sami ve Bursa Valisi Hacim Muhiddin Bey tarafından Ankara'ya bildirildiğinde bu durum mecliste büyük bir tepkiyle karşılandı.

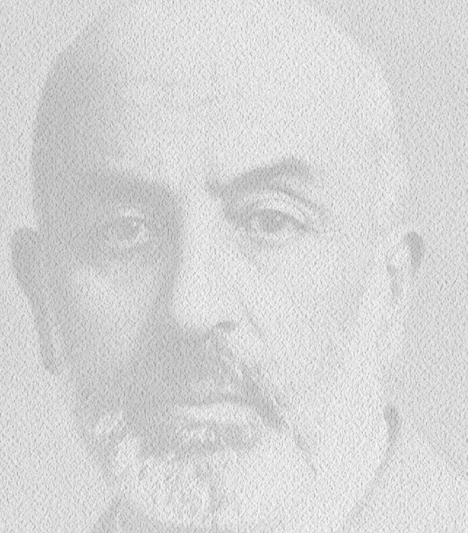
Bursa'nın Yunan işgaline uğraması üzerine Ankara'da halk tarafından düzenlenen protesto gösterisi, 8 Temmuz 1920.

Aldıkları bu kötü haber karşısında vekiller TBMM kürsüsünün siyah bir örtüyle kaplanmasını önerdiler. Kabul edilen bu öneriyle Meclis kürsüsüne serilen siyah örtü, zamanla “Puşide-i Siyah” adıyla anılmaya başlandı ve Bursa'nın işgalinin hafızalarda bıraktığı derin acının en güçlü sembollerinden biri hâline geldi.

Bursa'nın işgali, bir şehrin kaybedilmesinin ötesinde bir anlam taşımaktaydı. Bu sebeple işgal, Mecliste kimi tartışmalara da sebep olmakta, sorumluları aranmaktaydı. Nitekim tartışmalı ortam, 56. Tümen kumandanı Albay Bekir Sami'nin görevden alınmasıyla sonuçlandı.

Bursa'nın işgal haberi neticesinde Bursa Mebusu Muhiddin Baha (Pars) Bey kürsüye gelerek gözyaşları içinde Namık Kemal'in şu dizelerini okuyup üzüntüsünü dile getirmiştir:

**“Vatanın bağrına düşman dayamış hançerini,
Yok mudur kurtaracak bahtı kara mâderini?”**

Milli Şairimiz Mehmet Akif Ersoy da Bursa'nın işgali karşısında Taceddin Dergahı'nda duygularını mısralara dökerek "Bülbül" isimli şiirini kaleme aldı. Şiirin altına ise şu notu düştü: "Bu manzume yazılırken Yunan istilası altındaki topraklarımıza, hususiyle Bursa'ya dair elim haberler geliyordu."

BÜLBÜL

Benim hakkım,
sus ey bülbül,
senin hakkın
değil mâtem!

BÜLBÜL

Bütün dünyâya küskündüm, dün akşam pek bunalmıştım;
Nihâyet, bir zaman kırlarda gezmiş, köyde kalmıştım.
Şehirden kaçmak isterken sular zaten kararmıştı,
Pek ıssız bir karanlık sonradan vâdiyi sarmıştı.
Işık yok, yolcu yok, ses yok, bütün hılkat kesilmiş lâl...
Bu istiğrâkı tek bir nefha olsun etmiyor ihlâl
Muhîtin hâlî “insâniyyet”in timsâlidir, sandım;
Dönüp mâziye tırmandım, ne hicranlar, nelen andım!
Taşarken haşrolup beynimden artık bin müsel sel yâd,
Zalâmın sinesinden fıskıran memdûd bir feryâd,
O müstağrak, o durgun vecdi nâgâh öyle coşturdu
Ki vâdiden bütün, yer yer, enînler çağlayıp durdu.
Ne muhrik nağmeler, yâ Rab, ne mevcâmevc demlerdi;
Ağaçlar, taşlar ürpermişti, gûya Sûr-i Mahşerdi!

-Eşin var, âşiyânın var, baharın var, ki beklerdin;
Kıyâmetler koparmak neydi, ey bülbül, nedir derdin?
O zümrüd tahta kondun, bir semâvî saltanat kurdun;
Cihânın yurdu hep çiğnense, çiğnenmez senin yurdun,
Bugün bir yemyeşil vâdi, yarın bir kıpkızıl gülşen,
Gezersin, hânümânın şen, için şen, kâinatın şen.
Hazansız bir zemin isterse, şâyed rûh-i ser-bâzin,
Ufuklar, bu’ d-i mutlaklar bütün mahkûm-i pervâzin.
Değil bir kayda, sığmazsın - kanadlandım mı - eb’âda;
Hayâtın en muhayyel gayedir ahrâra dünyâda,
Neden öyleyse mâtemlerle eyyâmın perîşandır?
Niçin bir damlacık göğsünde bir umman hurûşandır?
Hayır, mâtem senin hakkın değil... Mâtem benim hakkım:
Asırlar var ki, aydınlık nedir, hiç bilmez âfâkım!
Tesellîden nasîbim yok, hazân ağlar bahârımda;
Bugün bir hânümansız serseriyim öz diyârımda!
Ne husrandır ki: Şark’ın ben vefâsız, kansız evlâdı,
Serâpâ Garba çiğnettim de çıktım hâk-i ecdâdı!
Hayâlîmden geçerken şimdi, fikrim herc ü merc oldu,
SALÂHADDİN-İ EYYÛBÎ’lerin, FATİH’lerin yurdu.
Ne zillettir ki: nâkûs inlesin beyninde OSMAN’ın;
Ezan sussun, fezâlardan silinsin yâdı Mevlâ’nın!
Ne hicrandır ki: en şevketli bir mâzi serâp olsun;
O kudretler, o satvetler harâb olsun, tûrâb olsun!
Çökük bir kubbe kalsın ma’bedinden YILDIRIM Hân’ın;
Şenâatlerle çiğnensin muazzam Kabri ORHAN’ın!
Ne heybettir ki: vahdet-gâhî dînin devrilip, taş taş,
Sürünsün şimdi milyonlarca me’vâsız kalan dindaş!
Yıkılmış hânümânlar yerde işkenceyle kıvransın!
Serilmiş gövdeler, binlerce, yüz binlerce doğransın!
Dolaşsın, sonra, İslâm’ın harem-gâhında nâ-mahrem...
Benim hakkım, sus ey bülbül, senin hakkın değil mâtem!

İşgal Günleri

Bursa'nın 8 Temmuz 1920'de Yunan kuvvetlerinin eline geçmesiyle şehirde iki yıl iki ay iki gün sürecek yeni bir dönem başladı. İşgalin ilk günlerinde Yunan askerleri şehre yerleşirken Bursa'da bir işgal komutanlığı oluşturuldu. Bu durum günlük hayatın işleyişine de müdahale edilecek bir düzenin oluşması anlamına geliyordu.

İşgalin ilk günlerinde Yunan kuvvetlerinin ihtiyaçları, yerli tüccar ve çiftçilerden bedeli karşılığında sağlanmış olsa da bu durum zamanla yerini yağma olaylarına bıraktı. Tarlalarda çalışan halka yönelik saldırılar gerçekleştirilirken bağ ve bahçeler de talan edildi. İşgal ortamının yarattığı kargaşadan yararlanan ve Yunan askerlerinden destek gören çevredeki bazı Rum köylerinin halkı da Müslüman köylerine saldırarak hayvanlara ve değerli eşyalara el koydu.

Bursa ve çevresinde işgalin etkileri giderek belirginleşirken Yunan yönetimi de bölgede denetimi güçlendirmeye yönelik çeşitli uygulamalara başvurdu. Bu kapsamda yayımlanan bildiriler aracılığıyla Müslüman halktan, ellerinde bulunan her türlü silahı yirmi dört saat içerisinde Yunan Merkez Kumandanlığına teslim etmeleri istendi. İşgalin yarattığı bu ortam, Bursa halkının yalnızca can ve mal güvenliğini değil, günlük hayatını ve geleceğe dair umutlarını da derinden etkiledi.

Bu gelişmeler işgal döneminde halkın güvenlik kaygılarını artırmış, günlük yaşamı giderek daha da zorlaştırmıştı. Fakat Bursa'da yaşanan bazı olaylar vardı ki bunların yarattığı yıkım, gündelik hayatın sıkıntılarının çok ötesindeydi. Çünkü zarar gören yalnızca insanların malları ya da geçim kaynakları değil, Bursa'nın tarihine ve hafızasına dokunan değerler de hedef alınmaktaydı.

Bursa'nın işgalinden sonra Megali İdea'nın başlıca mimarlarından olan Yunanistan Başbakanı Eleftherios Venizelos'un oğlu Sofoklis Venizelos da Bursa'ya gelir. Üsteğmen rütbesindeki Sofoklis Venizelos, Osman Gazi Türbesi'nin önünde elini sandukaya koyarak saygısızca fotoğraf çektirir ve bu fotoğrafı basında yayımlatır. Rivayete göre, "Biz geldik Osman, kalk da Bursa'yı kurtar!" demiştir.

Bursa'nın Yunan işgali döneminden bir kare
Yunan askerleri

Bursa'nın Yunan işgali sırasında, 1920
Yunan subayı Sofoklis Venizelos Osman Gazi Türbesi'nde.

Yaşanan bu tür olaylar, Bursa'nın işgalinin toplumda yarattığı manevi sarsıntıyı daha da derinleştirmiş, işgalin milletin tarihî ve millî değerlerine dokunan derin bir acı ve öfkeye dönüşmesine neden olmuştur.

Savaş zamanları her toplum için zor ve çileli zamanlar olmuştur. Bütün dünyayı siyasi ve ekonomik olarak tesiri altına alan bu süreç Anadolu'yu da derinden etkilemiş; yaşanan toprak kayıpları, milletimizin moralini bozmuş ve geleceğe dair umutlarını sarsmıştı. Ancak böyle zamanlar aynı zamanda büyük milletlerin tarih karşısında kendini ispat ettiği zamanlardır. Nitekim Türk milleti de bu zorlu süreçten, varlığına kast edilen işgallere karşı topyekûn bir direniş başlatarak çıkmasını bilmiştir. İlk başta bölgesel olarak başlayan direnişler zamanla büyüyerek daha güçlü hâle gelmiştir.

Kurtuluşun Şafağında Bursa

Bursa'nın işgalinden önce başlayan Millî Mücadele, Anadolu'da giderek güçlenen bir direnişin temellerini atmıştı. Mustafa Kemal Paşa'nın 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkışıyla başlayan süreç, Amasya Genelgesi, Erzurum ve Sivas Kongreleri ile milletin bağımsızlık iradesinin ortaya konulduğu köklü bir harekete dönüştü. 23 Nisan 1920'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılmasıyla birlikte bu hareket, millet iradesine dayanan, sistemli ve merkezi bir mücadele hâline geldi. Nihayetinde milletimizin bağımsızlık inancıyla işgallere karşı başlattığı Kuvayımillîye direnişi, zamanla düzenli ordu çatısı altında birleştirilerek daha güçlü ve sistemli bir mücadeleye dönüştürüldü. Bu birlik ruhu; güçlü askerî strateji, başarılı lojistik planlama ve milletin topyekûn seferberliğiyle birleşerek Sakarya Meydan Muharebesi'nde zafere ulaşılmasını sağladı. Böylece işgal altındaki toprakların kurtarılmasına dair ümitler daha da arttı.

Bu yönde yapılan hazırlıklar neticesinde Gazi Mustafa Kemal Paşa, 26 Ağustos 1922 Cumartesi günü Büyük Taarruz'u yönetmek üzere Kocatepe'de şanlı Türk Ordusu'nun başında bulunuyordu. Tarihe geçecek olan büyük günün ilk atışları, sabaha karşı top atışları ile başladı. Gecenin sessizliğini bölen, adeta top ve mermi sesleri değil de kırılan esaret zincirinin parçalanış sesleriydi. Yapılan taarruz neticesinde Kaleciksvirisi, Belentepe ve Tınaztepe Türk ordusunun eline geçti. Ertesi gün Afyonkarahisar'ın da kurtarılması ile ilerleyiş devam etti. 30 Ağustos Başkomutanlık Meydan Muharebesi ile Dumlupınar'da çembere alınan Yunan ana ordusuna büyük bir darbe vurularak önemli bir kısmı imha edildi. Gazi Mustafa Kemal Paşa, 1 Eylül'de "Ordular! İlk hedefiniz Akdeniz'dir, ileri!" emriyle Türk ordusunun şanlı yürüyüşünün yönünü tayin etti.

Dönemin güçlü devletlerinin siyasi ve askerî desteğine ve binlerce Yunan askerinin direnişine rağmen durdurulamayan bu zafer yürüyüşü, Anadolu'nun işgal altındaki şehirlerinin birer birer kurtarılmasıyla devam etti. Uşak, Eskişehir, Bilecik ve İzmir'den sonra 11 Eylül'de Bursa'da istiklalin şafağı söktü.

Bursa’da İstiklalin Şafağı Sökerken

Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün “Ordular! İlk hedefiniz Akdeniz’dir. İleri!” emriyle Türk ordusunun ilerleyişi neticesinde Yunan birlikleri Anadolu’dan batıya ve özellikle İzmir, Mudanya ve çevresine doğru çekilmeye başladı. Türk ordusu, bu ilerleyiş esnasında I. Yunan Kolordusu Komutanı General Trikopis’i Murat Dağı yakınlarında maiyetiyle birlikte 2 Eylül 1922’de esir aldı. Bu ilerleyişle birlikte Yunan ordusunun Anadolu’daki savunma düzeni giderek çözülmeye başladı. 4 Eylül’de Söğüt ve Kula, 5 Eylül’de Bilecik kurtarıldı.

Türk askerinin başarı ile ilerlemesi ve Yunan askerinin geri çekilmeye başlaması, Bursa’nın kurtuluşu için de yeni bir askerî sürecin önünü açmıştır. Bölgede bulunan Yunan 3. Kolordusu, Türk birliklerinin uyguladığı bölme harekâtı nedeniyle etkin olamamış ve Bursa istikametine çekilmiştir. Böylece Bursa çevresindeki Yunan kuvvetleri geri çekilmiş olmakla birlikte henüz ciddi ölçüde yıpranmamış bir durumda Bursa’da hazır bulunmaktaydı. Yaşanan bu gelişmeler Bursa ve çevresinin kurtarılmasını daha belirgin hedef hâline getirmiştir. Bu doğrultuda Batı Cephesi Komutanlığı, bölgedeki birliklerin sevk ve idaresini yeniden düzenlemiştir. Albay Deli Halit Bey’in komutasındaki Kocaeli Grubu, Bursa ve çevresindeki harekâtın daha etkin biçimde yürütülmesi amacıyla 3. Kolordu Komutanı Albay Şükrü Naili Bey’in emrine verildi.

Böylece daha önce bölgede görev yapan Kocaeli Grubu ile 3. Kolordu, Bursa’nın kurtarılmasına yönelik harekâtta ortak bir komuta düzeni içerisinde hareket edecek şekilde yapılandırıldı. Türk ordusunun Bursa üzerine ilerleyişi sırasında çatışmalar hızlandı ve Yunan birlikleri geri çekilmeye başladı. Fakat Yunan ordusunun başka şehirlerden çekilirken geçtikleri yerleri yakıp yıkmaları, katliamlar yapması, Bursa için de endişe doğurdu. Nitekim işgal sürecinin son günlerinde Umurbey ve Balıkpazarı çevresinde yangınlar çıkarılmış, Irgandı Köprüsü bombalanarak havaya uçurulmuş, Setbaşı Köprüsü ile Gökdere’deki ahşap köprü de yakılarak kullanılmaz hâle getirilmişti. Daha önce gerçekleşen bu tahribat, Yunan birliklerinin Bursa’dan çekilirken şehre daha büyük zarar verebileceği endişesini daha da güçlendirdi. Nitekim 3. Kolordu Komutanı Şükrü Naili Paşa, askerî harekâtın hedeflerinden birini Bursa’nın mümkün olduğunca fazla zarar görmeden ele geçirilmesi olarak belirledi. Türk birliklerinin Bursa istikametinde bu gayelerle yürüttüğü taarruzlar sonucunda Yunan savunma hatları birer birer aşıldı, 10 Eylül 1922’de Bursa’ya yönelik harekât belirleyici bir safhaya ulaştı. Aynı gün Türk birlikleri şehrin güney kesimleri ile tren istasyonuna ulaştı, akşam saatlerinde ise 3. Kolordu birliklerinin şehre girmesiyle Bursa’nın işgali fiilen sona erdi.

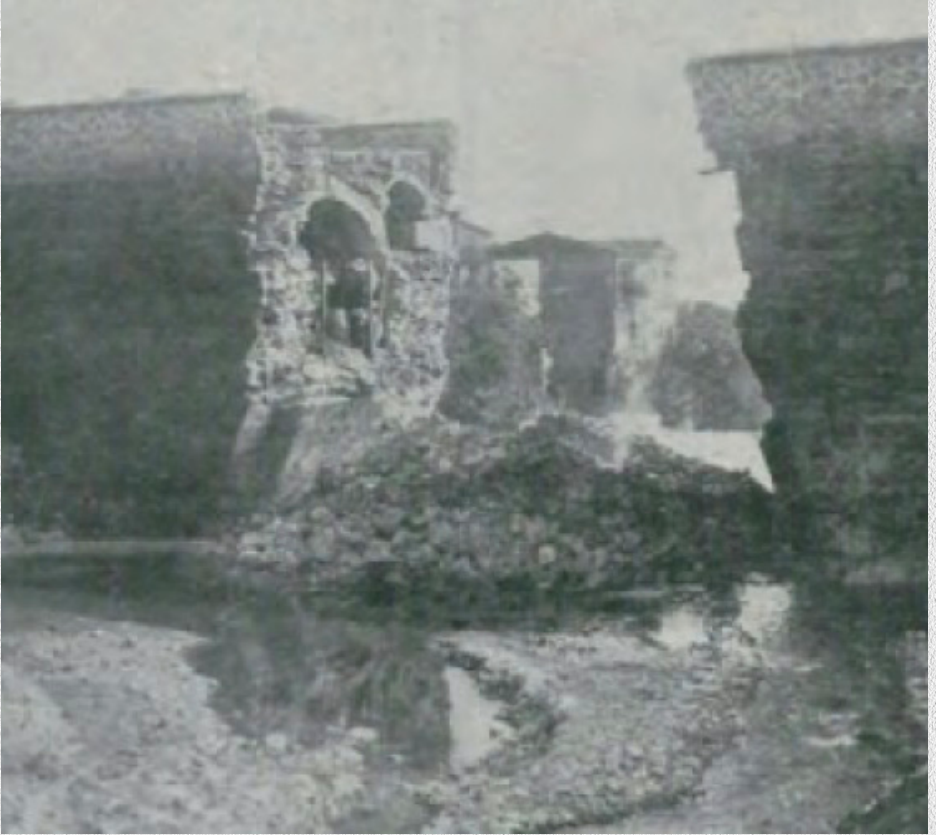

Bursa'nın kurtuluşunun ardından Sultan Osman Türbesi önünde gerçekleştirilen geçit töreni, Bursa, 11 Eylül 1922.

Bursa'nın işgalden kurtuluşunun ardından gerçekleştirilen kutlama törenleri, Bursa, 11 Eylül 1922.

Bursa'nın işgalden kurtarılmasında ve şehrin daha fazla tahrip edilmesinin önlenmesinde Keşiş Dağı'nda (Uludağ) faaliyet gösteren Kuvayımilliye çetelerinin de önemli katkıları oldu. Uludağ yönünden şehre ulaşan Püskülsüz İsmail ve Kabakçı Salih Efe önderliğindeki milis grupları, Işıklar'daki Yunan batarya birliklerine saldırarak geri çekilmekte olan Yunan kuvvetleri üzerinde önemli bir baskı oluşturdular. Milislerin şehir içerisindeki bu müdahalesi, kısa sürede Bursa halkının da cesaret bularak harekete geçmesine yol açtı. Halkın milis güçlere katılmasıyla Yunan birlikleri üzerindeki baskı artmış oldu. Böylece Türk ordusunun dışarıdan yürüttüğü askerî harekât, şehir içerisindeki milis hareketi ve halkın desteğiyle tamamlandı. Bu müdahale, Yunan kuvvetlerinin geri çekilişi sırasında Bursa'da daha geniş çaplı bir yıkım gerçekleştirmesini engelleyen önemli gelişmelerden biri oldu.

Yunanlılar tarafından tahrip edilen Irgandı Köprüsü

Şükrü Naili (Gökberk) Paşa

(1876, Selanik - 1936, Edirne)

Tarih boyunca devletlerin ve milletlerin kaderini belirleyen önemli unsurlardan biri, sahip oldukları askerî gücü doğru şekilde yönlendirebilen nitelikli komutanların varlığı olmuştur. Özellikle savaş ve mücadele dönemlerinde askerî başarı yalnızca sahip olunan silah, asker ve kaynaklarla değil, bu imkânları etkili biçimde kullanabilen, stratejik kararlar alabilen ve birliklerini ortak bir hedef etrafında sevk edebilen komutanların kabiliyetiyle de yakından ilişkilidir. Türk tarihinin farklı dönemlerinde elde edilen askerî zaferlerde bu nitelikli komutanların önemli bir rolü olmuştur. Millî Mücadele dönemi de bu açıdan değerlendirildiğinde, zorlu şartlar altında alınan askerî kararların ve komutanların sevk ve idare kabiliyetlerinin mücadelenin başarıya ulaşmasında belirleyici olduğu bir dönem olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda, Millî Mücadele'nin önemli askerî şahsiyetlerinden biri olan Korgeneral Şükrü Naili Paşa'nın askerî kariyeri, üstlendiği görevler ve özellikle savaş sürecindeki faaliyetleri, dönemin askerî başarılarının anlaşılması açısından önem arz etmektedir.

Millî tarihimizde önemli bir yere sahip olan Şükrü Naili Paşa'nın, Bursa'nın tarihi geçmişinde de özel bir yeri bulunmaktadır. Bursa'nın işgalden kurtuluş sürecinde, şanlı ordumuzun başında şehre bir müjde gibi girerek Bursa'nın yeniden hürriyetine kavuşmasında önemli bir rol üstlenmiştir.

Şükrü Naili Paşa, 1876 yılında Selanik'te dünyaya gelmiştir. Bazı kaynaklarda, Mustafa Kemal Atatürk ile aynı mahallede büyüdüğü, çocukluk yıllarından itibaren arkadaş oldukları ve annelerinin birbirlerine yakın komşuluk ilişkileri içerisinde bulunduğu aktarılmaktadır.

Şükrü Naili Paşa ile Mustafa Kemal Atatürk

Eğitim hayatına Mahallî Mektepte başlayıp Selânik Terakki Mektebinde devam eden Şükrü Naili Paşa, askerî eğitimini Harp Okulu ve Harp Akademisinde tamamlamıştır. 1899'da teğmen, 1902'de kurmay yüzbaşı, 1907'de ise kurmay binbaşı olmuştur. Bundan sonraki yıllar, onun yalnızca bir asker olarak değil, Osmanlı Devleti'nin son döneminden Cumhuriyet'in ilk yıllarına uzanan zorlu bir tarihin tanığı ve aktörü olarak şekillendiği yıllardır.

Balkan Savaşları'ndan Birinci Dünya Savaşı'na kadar ordunun farklı kademelerinde görev yapan Şükrü Naili Paşa, birçok cephede savaşmıştır. Çanakkale Cephesi'nde Seddülbahir, Kerevizdere, Zığındere ve Arıburnu muharebelerinde görev almış, gösterdiği başarılarla 1915'te kurmay yarbaylığa, 1917'de ise kurmay albaylığa yükselmiştir.

Asıl önemli dönemeç ise Millî Mücadele yıllarıdır. 1 Mayıs 1921'de Anadolu'ya geçerek Millî Mücadele'ye katılan Şükrü Naili Paşa, 15'inci Tümen komutanlığına getirilmiş ve Sakarya Muharebesi'nde görev almıştır. Ardından Ankara ve Mersin bölge komutanlıkları gibi önemli görevler üstlenmiş, 1922'de 3'üncü Kolordu komutanlığına atanmıştır. Büyük Taarruz ve Başkomutan Meydan Muharebesi'ne katılan Şükrü Naili Paşa, 31 Ağustos 1922'de tümgeneralliğe terfi etmiştir.

Ve nihayet, onun adını Bursa ile birlikte anmamıza vesile olacak o tarihî günlere gelinmiştir. Büyük Taarruz'un zaferle taçlanması ardından komutasındaki birliklerle Bursa'ya bir müjde gibi girerek 11 Eylül 1922'de şehri düşman işgalinden kurtarmıştır. Bu büyük başarının ardından, işgal kuvvetlerinin tahliyesiyle birlikte 6 Ekim 1923'te 3'üncü Kolordusuyla İstanbul'a giren Şükrü Naili Paşa, şehrin kurtuluşunda da tarihi bir rol üstlenmiştir. Askerlik hayatının ardından milletvekilliği de yapan Şükrü Naili Paşa, 1934 yılında emekli olmuş; çeşitli nişan ve madalyaların yanı sıra İstiklal Madalyası ve TBMM takdirnamesi ile ödüllendirilmiştir. Korgeneral Şükrü Naili Gökberk, 26 Ekim 1936'da hayata veda etmiştir.

KAYNAKÇA

Akkılıç, Yılmaz. Kurtuluş Savaşı'nda Bursa. Bursa: Nilüfer Akkılıç Kütüphanesi Yayınları, 2008.

Bozkurt, Celil. "İşgal ve Kurtuluş: Bursa'nın Yunan İşgalinden Kurtuluşu." Bursa'da Zaman, Mekân ve İnsan: Bursa'nın Yunan İşgalinden Kurtuluşunun 100. Yılı. Ed. Behçet Kemal Yeşilbursa. Bursa: Sentez Yayıncılık, 2022.

Ersoy, Mehmet Âkif. Safahat. İstanbul: Kapı Yayınları, 2019, ss. 429-430.

Karaca, Nesrin. "Bülbül Şiirinin İzinde Bursa'nın İşgali ve Mehmet Âkif." Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 35/Özel Sayı, 2021, ss. 89-102.

Özdemir, Fatih. Bir Türk Subayının Portresi: "Şükrü Naili Gökberk". Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2022.

Öztürk, Yücel. "Bursa ve Civarının İşgal ve Kurtuluş Sürecinde Askerî Harekâtlar." Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, S. 65, 2019, ss. 381-405.

Sofuoğlu, Adnan. "Osmanlı Arşiv Belgeleri Işığında İşgal Döneminde Bursa." Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C. 19, S. 55, 2003, ss. 51-82.

T.C. Millî Savunma Bakanlığı, Millî Mücadele Albümü, Yönetim Hizmetleri Genel Müdürlüğü Arşiv ve Askerî Tarih Daire Başkanlığı Yayınları, Haz. Hüsnü ÖZLÜ, 3. bs., Ankara, 2020

Yaşayanlar, İsmail (haz.). Bursa'da Yunan İşgalinin Bilançosu: Menhubat (Yağma Tespit) Komisyonu'nun Bursa Tutanakları: Bursa'nın Kurtuluşunun 100. Yılı Anısına. Bursa: Bursa Kültür A.Ş., 2022.

Yeşilbursa, Behçet Kemal. "Bursa'nın Yunan İşgalinden Kurtuluşu (11 Eylül 1922)." Bursa'da Zaman, Mekân ve İnsan: Bursa'nın Yunan İşgalinden Kurtuluşunun 100. Yılı. Ed. Behçet Kemal Yeşilbursa. Bursa: Sentez Yayıncılık, 2022, ss. 711-723.

FOTOĞRAFLAR İÇİN İNTERNET KAYNAKÇALARI

[https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/detay/260/Şükrü-Naili-Paşa-\(Gökberk\)-\(1876-1936](https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/detay/260/Şükrü-Naili-Paşa-(Gökberk)-(1876-1936) | Erişim tarihi:07.09.2026

<https://tarihsivisi.org/icerik/2890/bursada-yunan-mezalimi.html> | Erişim tarihi:06.09.2026

https://digilib.gr:8080/LSelia/images_View/L201.025.JPG | Erişim tarihi:07.09.2026

<https://ata.msb.gov.tr/Sayfa/SayfaGoster/milli-mucadele-albumu> | Erişim tarihi:06.09.2026

https://www.bursadakultur.org/yunan_isgali.htm | Erişim tarihi : 08.09.2026

<https://www.bursasehrengiz.com/arastirma/100-yillik-destanin-iki-yigit-komutani-1183> | Erişim tarihi:08.09.2026

